

KUNNALLISTIETEEN YHDISTYS

Föreningen för kommunalvetenskap Ry • The Finnish Association of Local Government Studies • Finnischer Verein für Kommunalwissenschaften

KUNTATUTKIJAN SEMINAARI 14.5.2009 KUOPIOSSA

STRATEGINEN TOIMIJUUS JA ORGANISAATIOKANSALAISSUUS KUNNALLISSISSA SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUISSA

Sanna Laulainen
jatko-opiskelija
Kuopion yliopisto, sosiaalihallintotiede
sanna.laulainen@uku.fi

Väitöskirjani aiheena on strateginen toimijuus ja organisaatiokansalaisuus kunnallisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tarkastelen sitä, miten odotettu ja reaaliin toimijuus asemoituvat vanhuspalveluiden strategisessa kehittämissuhteissa; millaista organisaatiokansalaisuuskuvaava strateginen toimijuus rakentaa. Empiirinen tarkastelu perustuu vanhuspalveluiden keskeisten ammattilisten toimijoiden focus groups -haastatteluihin ja niiden analysointiin kriittisellä diskurssianalyysillä. Teoreettinen kehys rakentuu toimijuuden ja organisaatiokansalaisuuden tarkastelusta.

Olen kerännyt tutkimusaineistoni osana aiempaa tutkimus- ja kehittämishankettani ja sen tutkimuskysymysten näkökulmasta. Jäin sen tiimoilta pohtimaan, mistä itse asiassa tutkimushankkeen sisältäneessä strategisessa kehittämistyössä oli kyse, mitä odotusarvoja ja käytännön mahdollisuuksia siihen sisältyi. Pitkällisen pohdinnan jälkeen päädyin väitöskirjassani tarkastelemaan aineistoa toimijuuden ja organisaatiokansalaisuuden näkökulmasta merkityksiin ja merkitystentouttamisen tapoihin keskittyen. Eronteko alkuperäisen tuloksellisuutta koskevan aiheen sisällölliseen tarkasteluun on ollut haastavaa mutta antoisaa. Se on avannut näkemystäni strategisen kehittämistyön perimmäisistä kysymyksistä: kehittämisen ideologisesta vireestä ja toiminnallisista odo- tuksista, työtä koskevien perusoletusten paljastumisesta uusien haasteiden edessä sekä näkemyk- sistä siitä mitä on hyvä työ ja hyvät työntekijät. Tutkimukseni tavoitteena on valaista strategis- sa kehittämistyössä paljastuvia oletuksia ja näkemyksiä toimijuudesta sekä hyvästä työntekijyy- destä ja organisaation jäsenyydestä.

Olen pohtinut muun muassa seuraavia kysymyksiä, jotka kulmineituvat väitöskirjani tieteelliseen antiin ja herättävät minussa tutkijana erilaisia teoreettismetodologisia ja tutkimuseettisiä aja- tuksia. Kysymykset ja niiden pohdinta ovat osin päällekkäisiä, sillä ne liittyvät paljolti menetel- mällisiin ratkaisuihin. Haluan kuitenkin erottaa tässä yhteydessä kolme eri tutkimuksen yleisem- pään antiin vaikuttavaa näkökulmaa, sisällöllisen, menetelmällisen ja tutkijaposition liittyvän tarkastelun.

Ovatko tutkimustulokseni aineistonkeruukohteen tai sen palvelusubstanssin vankina? Voinko ja millä perusteella sanoa jotain yleisempää tutkimastani ilmiöstä työelämässä vai ulottuvatko tul- kinnan rajani kunnalliseen vanhustenhuoltoon tai sosiaali- ja terveydenhuoltoon tai ovatko ne tutkimuskuntaani sidottuja? Voinko siis tulkinnoissani liikkua erityisesti yleiseen? Kuntatutkijana oletan, että väitöskirjaltani odotetaan substanssin ja erityisesti kuntatapauksen ylittävää sanot- tavaa strategisen kehittämistyön kulmakivistä kunnallisissa sosiaali- ja terveyspalveluissa eri toi- mijoiden näkökulmasta. Työelämän tutkijana odotusarvo on ehkä sitäkin laajempi. Mutta vaikka voin tuoda aineistostani esille teoreettisesti mielenkiintoisia havaintoja toimijuudesta ja hyvästä

työntekijyydestä, ne empiirisenä ilmiönä ovat kuitenkin aineistosidonnaisia ja näin ollen sub- stanssista riippuvaisia. Eli vaikka ilmiöt sinällään ovat universaalimpia, niiden empiirinen todis- tusvoima ulottuu vain kyseiseen kuntacaseen ja sen substantiaalisiin rajoihin. Vai ulottuuko?

Kysynkin, estääkö kvalitatiivinen tutkimusote ja diskursiivinen metodistrategia painavamman tai yleisemmän sanan julistamisen? Olenko ja missä määrin siis menetelmäni vanki? Koska en usko metodologisten ratkaisujeni syvällisempään potentiaaliin (kuten Pertti Tötö kritisoidessaan pin- nallinen-syvällinen jaottelua määrällisten ja laadullisten metodien perusteella), mietin miksi olen valinnut juuri kvalitatiivisen otteen ja erityisesti haastattelun aineistonkeruumetodiksi ja kriittisen diskurssianalyysin analysointitavaksi. Olenko siis jo lähtökohtaisesti "allekirjoittanut" mikrotason perspektiivin, jolla ei tarvitse olla yleisempää merkitystä? Olen saanut helpotusta tuskaani Pertti Alasuutarilta, jonka mukaan aineiston paikallisen empiriasidonnaisen selittämisen lisäksi sitä voidaan tulkita myös esimerkinä laajemmasta. Hän käyttää suhteuttamisen käsitettä kuvaamaan tutkijan tapaa osoittaa analyysinsä kertovan jostain muusta. Mutta mitä suhteuttami- nen käytännössä tarkoittaa, on jäänyt minulle avoimeksi? Olenkin itse ratkaissut suhteuttamisen analyysimetodisesti. Valintani kriittisestä diskurssianalyysistä, joka sopii hyvin sosiaalikonstruk- tionistisesti painottuneeseen mutta myös kriittistä realistista tieteenteoreettista näkökulmaa hyödyntävään tutkimusotteeseen, mahdollistaa mielestäni mikrotason empiriasidonnaisten ha- vaintojen yleisemmän tulkinnan. Perusteluna sille esitän kriittisen diskurssianalyysin kolmitasoi- suuden (tässä erityisesti Norman Faircloughn mukaan) eli analyysin etenemisen tekstin tarkaste- lusta diskursiivisiin käytäntöihin ja sosiaalisiin käytäntöihin. Intertekstuaalisuus tuo käsiteltävän empiirisen ilmiön osaksi muiden tutkimustekstien maailmaa, jolloin sen merkitykseen vaikuttavat muut tekstit. Ja kun kielellisiä käytäntöjä tulkitaan osana laajempia sosiaalisia käytäntöjä, haas- tateltujen sanoma saa kulttuurisen ja metodin kriittisen painotuksen myötä myös useimmiten valtaan ja ideologiaan liittyvän kehysten peilattaessa aineistosta rakentuvaa kuvaa teoreettiseen ja omissa tutkimuksessani myös aikalaianalyttiseen ymmärrykseen. Näin puheen kautta analy- soitu ja tulkittu ilmiö suhteutuu osaksi yleisempää – tosin yleistettävästä tiedosta ei edelleenkaan ole kyse sen varsinaisessa mielessä.

Entä saako kriittiseen emansipatoriseen tiedonintressiin nojaava tutkija valita tietoisesti subjek- tiivisen tutkijaposition ja paljastaa kunnallisen vanhustyön "saloja" tai niiden ideologisia seu- raamuksia? Viekö se tutkimukseltani uskottavuuden? Tavoitteeni (Mikko Lehtosen ajatuksia hyö- dyntäen) on tuottaa ymmärrystä siitä strategisen kehittämisen maailmasta, jossa arjen toimijuut- ta haastetaan, ja sitä kautta lisätä hallinnan tunnetta ja muutoksen mahdollisuuksia eli tulkintani mukaan välineitä toimijuuteen. Ymmärryksen tuottaminen ja emansipatorisen tiedonintressin mukainen paljastaminen liittyvät tutkimustani ohjanneeseen ajatukseen C. Wright Millsin sosiolo- gisesta mielikuvituksesta, kyvystä kyseenalaistaa arjen itsestäänselvyksiä kysellen ja ihmetellen. Se tarkoittaa myös kykyä siirtyä joustavasti näkökulmasta toiseen ja yhteiskunnallisesta yksityi- seen tavoitteena oppia ymmärtämään yksilön yhteiskunnallinen ja historiallinen merkitys siinä ajassa jota eletään. Luovuus ei tarkoita kuitenkaan tutkijan mielivaltaa esimerkiksi piilomerkitys- ten osoittamisessa. Vahva subjektiivisuus tutkijana tässä yhteydessä tarkoittaa oman vastuun ja vallan tunnistamista ja tunnustamista (Anneli Pohjolaan viitaten) ja tieteellisten periaatteiden noudattamista luotettavuuteen ja eettisyyteen tähdäten. Itsen tutkijana tekstiin alttiiksi laitta- minen tarkoittaa vahvaa, pätevää ja tilannekohtaista sekä perusteellista argumentointia. Se edellyttää tietoista omien vaikuttimien ja näkemysten pohdintaa – kenen asialla tiedonintressil- lään on. Tunnistan siinä tutkimuseettisen riskin (jos esimerkiksi ottaa vahvan asianajoroolin, jota itse en tee), mutta yleisiä tieteellisiä periaatteita tarkasti noudattaessa huoli eettisestä kestä- vyydestä ja tutkimuksen sanoman luotettavuudesta toivottavasti häviää.

Näiden ajatusten viitoittamana toivon Kuntatutkijaseminaarissa keskustelua.